
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 341.45

Н. М. АХТИРСЬКА

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ВИЗНАННЯ
І ВИКОНАННЯ ВИРОКІВ СУДІВ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ В УКРАЇНІ**

Проаналізовано конвенційні вимоги щодо вирішення питань, пов'язаних з визнанням та виконанням вироків іноземних держав. Зроблено висновок про необхідність внесення змін до чинних міжнародних угод застереження про можливість перегляду судових рішень у випадках загострення політичних відносин між державами та встановлення політичних мотивів при постановленні вироків щодо громадян України в іншій державі.

Ключові слова: міжнародне співробітництво під час кримінального провадження; визнання вироку; виконання вироку.

Ахтырская Н.Н. Международное сотрудничество при признании и исполнении приговоров судов иностранных государств

Проанализированы конвенционные условия разрешения вопросов, связанных с признанием и исполнением приговоров иностранных государств. Сделан вывод о необходимости внесения изменений в действующие международные соглашения положений о возможности пересмотра судебных решений в случаях обострения политических отношений между государствами и установления политических мотивов при вынесении приговора гражданам Украины в другом государстве.

Ключевые слова: международное сотрудничество в уголовном производстве; признание приговора; исполнение приговора.

Akhtyrskya Natalija. The international cooperation during recognition and execution of courts of the foreign states in Ukraine

Conventional conditions of permission of the questions connected with recognition and execution of sentences of the foreign states are analysed. The conclusion is drawn on need of modification of existing international agreements of provisions on possibility of revision of judgments for cases of an aggravation of the political relations between the states and establishments of political reasons at adjudgement to citizens of Ukraine in other state.

Key words: the international cooperation in criminal proceedings; sentence recognition; sentence execution.

Коли йдеться про міжнародне співробітництво, то, перш за все, мають на увазі дипломатію як діяльність у налагоджуванні міжнародних контактів та веденні переговорів. Як вказує А.А.Зінченко, задовго до виникнення держави прадавні родоплемінні групи вели переговори щодо визначення меж території для полювання або про припинення війни. З виникненням держав та державної влади удосконалюються й прийоми організації міждержавних відносин та методи ведення переговорів¹. Розширення меж міжнародного співробітництва, поява нових форм співпраці та методів вирішення конфліктних ситуацій зумовили нагальну потребу детальної регламентації, унормування міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. На відміну від дипломатії яка зосереджується на вивченні організації політичних відносин між державами: засад та установ, які їх регулюють, методів налагодження міждержавних відносин й укладання союзів між ними, сфера кримінального правосуддя врегульовує питання, пов'язані з повноваженнями центральних органів влади, на які покладається функція міжнародних зносин під час розслідування, судового слідства та відбування покарання винними особами; діяльність спільних слідчих груп; порядок одержання доказів на території інших держав тощо.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України містить розділ IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», в якому на нормативному рівні закріплені загальні засади міжнародного співробітництва, міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій, видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінальне провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб².

За даними Державної судової адміністрації України, у 2013 році до судів надійшло 635 матеріалів в порядку надання міжнародної правової допомоги, з яких закінчено провадження у 620 справах з постановленням вироку або ухвали³.

Динамічність ділових та міграційних процесів у сучасному світі сприяє встановленню співробітництва, культурних, економічних та політичних зв'язків. Водночас це створює ризики притягнення до кримінальної відповідальності на території іноземних держав громадян України. Відбування покарання на підставі вироку суду іноземної держави за кордоном, як свідчить практика, не сприяє ефективній соціальній реабілітації. Відсутність контактів з родичами і близькими, проблеми у спілкуванні через мовний бар'єр негативно впливають на засудженого. Передача особи, засудженої за кордоном, для відбування покарання у державі громадянства, як правило, відповідає інтересам самого засудженого. Інститут визнання і виконання вироків та передачі засуджених для відбування покарання в державу, громадянином якої він є, базується на принципах гуманності; взаємної довіри та співробітництва між державами; сприяння більш ефективному досягненню цілей виправлення та перевиховання засуджених.

Вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у випадках і в обсязі, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. 1 ст. 602 КПК України). Правовими підставами для передачі засудженої особи за кордоном для відбування покарання в Україні є міжнародні договори, ратифіковані в установленому законом порядку. Порядок визнання і виконання вироків іноземних держав регламентується міжнародним та внутрішнім законодавством України.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори», міжнародний договір України – це укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). Міжнародні договори України укладаються: Президентом України або за його дорученням – від імені України; Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – від імені Уряду України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів. Однак, міжнародні договори, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, укладаються лише від імені України (п. «б» ч.2 ст. 3) Президентом України або за його дорученням (ч.1 ст. 3)⁴.

Згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору. Згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися й іншим шляхом, про який домовилися сторони (ст. 8 Закону України «Про міжнародні договори»).

Підписання – це або стадія укладення міжнародного договору, або форма надання Україною згоди на обов'язковість для неї міжнародного договору у випадках, передбачених міжнародним договором чи іншою домовленістю сторін.

Ратифікація, затвердження, прийняття, приєднання – це залежно від конкретного випадку форма надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору.

Законодавцем встановлено, що навіть у разі відсутності міжнародного договору положення глави 46 КПК України «Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених» можуть бути застосовані при вирішенні питання про передачу засудженої особи для подальшого відбування покарання (ч. 2 ст. 602 КПК). Отже, передача засудженого також може бути здійснена на підставі письмового погодження компетентних органів України та компетентних органів іноземної держави, заснованого на принципі взаємності.

Як зазначається у преамбулі Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків (Гаага, 28 травня 1970 року), держави –

члени Ради Європи, вважають, що боротьба із злочинністю, яка все більше стає міжнародною проблемою, вимагає використання сучасних та ефективних методів у міжнародному масштабі; вони впевнені у необхідності проводити спільну кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства; усвідомлюють необхідність поваги до людської гідності та сприяння реабілітації правопорушників⁵. В ній передбачено, що санкція може виконуватися тільки у разі, якщо згідно із її законодавством дія, за яку була встановлена санкція, була б злочином в разі її вчинення на її території, та особа, якій було встановлено санкцію, підлягала би покаранню, в разі якщо вона вчинила б цю дію там.

Відповідно до чинного законодавства, компетентним органом, на який покладається розгляд запиту про виконання вироку суду іноземної держави, є Міністерство юстиції України. Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженого Указом Президента України від 11 січня 2012 р., передбачено, Мін'юст України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної правової політики у сфері виконання кримінальних покарань, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)⁶.

Одним із основних завдань Міністерства юстиції є здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань. Відповідно до покладених на нього завдань, Міністерство юстиції вирішує у межах повноважень питання, що впливають із загальновищаних норм міжнародного права та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; організовує виконання і надає методичну допомогу судам та іншим органам державної влади під час виконання міжнародних договорів України з питань, що належать до компетенції Мін'юсту України (п.77), забезпечує правове співробітництво судів та інших органів державної влади у цивільних і кримінальних справах із компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України, вирішує питання про видачу правопорушників (екстрадицію), виконує інші функції, визначені законами і міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (82).

Відповідно до ст. 3 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, договірна держава є компетентною у справах та за умов, викладених у цій Конвенції, виконувати санкцію, встановлену в іншій договірній державі, яка може виконуватися в цій останній державі. Ця компетенція може здійснюватися лише за запитом іншої договірної держави. При цьому запит про виконання вироку суду іноземної держави, крім запиту про передачу засудженої особи, Міністерство юстиції України розглядає протягом тридцяти днів з моменту надходження запиту. Якщо запит і додаткові матеріали надійшли іноземною мовою, цей строк продов-

жується до трьох місяців. При розгляді запиту про виконання вироку суду іноземної держави згідно з'ясовується наявність підстав, передбачених міжнародним договором України, для його задоволення. З цією метою Міністерство юстиції України може запитувати необхідні матеріали та інформацію в Україні або у компетентного органу іноземної держави.

Як зазначається в Європейській конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, держава винесення вироку може запитати іншу договірну державу виконати санкцію лише якщо виконано одну чи більше з наступних умов: 1) якщо засуджена особа постійно проживає в іншій державі; 2) якщо виконання санкції в іншій державі вірогідно покращить перспективи соціальної реабілітації засудженої особи; 3) якщо, в разі коли санкція передбачає позбавлення волі, санкція може бути виконана після виконання іншої санкції, що передбачає позбавлення волі, яку засуджена особа відбуває чи має відбути в іншій державі; 4) якщо інша держава є державою походження засудженої особи і заявила про своє бажання прийняти відповідальність за виконання такої санкції; 5) якщо вона вважає, що вона сама не може виконати санкцію, навіть за допомогою видачі, а інша держава може (ст. 5).

У виконанні, запитаному згідно з попередніми положеннями, не може бути відмовлено цілком або частково, за винятком випадків: 1) коли виконання суперечить основним принципам правової системи запитуваної держави; 2) коли запитувана держава вважає, що злочин, за який винесено вирок, має політичний характер чи є суто військовим; 3) коли запитувана держава вважає, що існують істотні підстави для висновку про те, що винесення вироку чи його суворість обумовлені расовими, релігійними, національними міркуваннями чи політичними переконаннями; 4) коли виконання суперечило б міжнародним зобов'язанням запитуваної держави; 5) коли діяння вже є предметом переслідування в запитуваній державі чи коли запитувана держава вирішує розпочати переслідування щодо цього діяння; 6) коли компетентні органи запитуваної держави вирішили не розпочинати переслідування чи припинили вже розпочате переслідування щодо того самого діяння; 7) коли діяння було вчинено поза територію запитуючої держави; 8) коли запитувана держава не може виконати санкцію тощо.

Встановивши відповідність запиту про визнання і виконання вироку суду іноземної держави умовам, передбаченим міжнародним договором України, Міністерство юстиції України направляє до суду клопотання про визнання і виконання вироку суду іноземної держави і передає наявні матеріали. При відмові у задоволенні запиту Міністерство юстиції України повідомляє про це іноземний орган, від якого надійшов запит, з роз'ясненням підстав відмови. Так, у ст. 7 Конвенції зазначається, що запит про виконання не повинен задовольнятися, якщо виконання суперечить принципам Конвенції.

Не підлягають виконанню в Україні вирокі судів іноземних держав, ухвалені заочно (*in absentia*), тобто без участі особи під час кримінального

провадження – крім випадків, коли засудженій особі було вручено копію вироку і надано можливість його оскаржити. У задоволенні запиту про виконання вироку суду іноземної держави може бути відмовлено, якщо таке виконання суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України. Вирішення питання про визнання і виконання вироку суду іноземної держави у частині цивільного позову вирішується у порядку, передбаченому Цивільним процесуальним кодексом України.

Конвенція ООН «Про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є» від 19.05.1978 р. передбачає, що громадяни кожної з договірних держав, засуджені до позбавлення волі в іншій договірній державі, будуть за взаємною згодою передаватися для відбування покарання в ту державу, громадянами якої вони є (ст. 1)⁷. Дане право має відповідати наступним конвенційним вимогам: 1) передача засудженого для відбування покарання в державу, громадянином якої він є, може мати місце після набрання вироком чинності; 2) засуджений, переданий для відбування покарання не може бути знову притягнутий до кримінальної відповідальності. Виключенням може бути випадок, коли після передачі засудженого вирок у державі, де він був постановлений, скасовано та передбачено нове розслідування або судовий розгляд. За таких обставин копія рішення про це та інші матеріали, необхідні для нового розгляду справи, направляються компетентному органу держави, якій передано засудженого, для вирішення питання про притягнення його до відповідальності за законодавством цієї держави.

Згідно зі ст. 4 Конвенції Ради Європи про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983 року⁸ держава винесення вироку інформує будь-яку засуджену особу, до якої може застосовуватися ця Конвенція, про зміст цієї Конвенції. Якщо засуджена особа висловила державі винесення вироку побажання бути переданою за цією Конвенцією, така держава інформує про це державу виконання вироку у можливо найкоротші строки після того, як рішення стане остаточним. Інформація включає: 1) прізвище, дату і місце народження засудженої особи; 2) її постійну адресу, якщо вона є, у державі виконання вироку; 3) виклад фактів, на яких ґрунтується вирок; 4) характер, тривалість покарання і дату, з якої починається його обчислення. Якщо засуджена особа висловила своє побажання про передачу державі виконання вироку, держава винесення вироку на запит надсилає цій державі інформацію, згадану в пункті 3. Засуджену особу інформують у письмовій формі про будь-які заходи, вжиті державою винесення вироку або державою виконання вироку на підставі попередніх пунктів, а також про будь-які рішення, прийняті кожною державою у відповідь на запит про її передачу.

Міжнародні норми передбачають певні застереження. Зокрема, відповідно до ст. 4 вказаної Конвенції, передача засудженого не відбувається, якщо: 1) за законодавством держави, громадянином якої є засуджений, діяння, за яке він засуджений, не визнається злочином; 2) в державі, грома-

дянином якої є засуджений, за вчинене діяння він поніс покарання або був виправданий, або провадження буде закрите, або особа звільнена від покарання компетентним органом; 3) покарання не може бути виконано в державі, громадянином якої він є, внаслідок закінчення строків давності або з інших підстав, передбачених законодавством; 4) засуджений має постійне місце проживання на території держави, судом якої постановлений вирок; 5) не досягнена згода про передачу засудженого на умовах, передбачених Конвенцією.

Наявність міжнародних актів щодо порядку врегулювання питань виконання вироків, постановлених судами інших держав щодо громадян України не дає відповіді на всі питання які виникають в сучасних умовах. З огляду на аналіз наведених чинних конвенційних умов доцільно передбачити в законодавстві можливість перегляду судових рішень у випадках виявлення в вироках політичних мотивів, зумовлених загостренням конфліктної ситуації між державами.

1. *Зінченко А.А.* Історія дипломатії: від давнини до нового часу : навч. посіб. / Зінченко А.А. [вид. 3-є]. – К. : ВПОЛ, 2005. – С. 7. 2. *Звіт* судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.cjort.gov.ua 3. *Кримінальний процесуальний кодекс України* від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B2-17> 4. *Закон України «Про міжнародні договори»* 29.06.2004 р. в ред. від 20.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15/card2#Card> 5. *Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків* від 28.05.1970р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 31. 6. *Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого Указом Президента України* від 11 січня 2012р. (із змінами від 15.04.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/395/2011> 7. *Конвенція ООН «Про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є»* від 19.05.1978 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_831/card2#Card; *Конвенції Ради Європи про передачу засуджених осіб* від 21.03.1983 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44. 8. *Конвенції Ради Європи про передачу засуджених осіб* від 21.03.1983 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44.

УДК 343.228

Б. М. ОРЛОВСЬКИЙ

ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ ПРИ НЕОБХІДНІЙ ОБОРОНІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Досліджено механізм кримінально-правового захисту власності при необхідній обороні у кримінальному праві України. Розглядаються нормативні положення про захист

© ОРЛОВСЬКИЙ Богдан Михайлович – кандидат юридичних наук, старший викладач Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова